

Handledningsguide för VFU-handledare i grundskolan och gymnasiet

UPPSALA
UNIVERSITET

Förord

Guiden du håller i din hand är ett resultat av tre VFU-forskningscirkclar som genomfördes under läsåret 2017/18 i partnerskolesamarbetet mellan Uppsala universitet och Uppsala kommun. Under forskningscirkelarbetet efterfrågades ett konkret, praktisknära material med metoder för handledning, verktyg för observation och underlag för reflektion. Efter forskningscirkclarnas slut bildades en arbetsgrupp som författade denna guide. Den bygger på de idéer och förslag som utvecklades under forskningscirkclarnas gång av deltagande VFU-handledare och cirkelledare. Vår förhoppning är att den ska vara till hjälp i ditt arbete som VFU-handledare.

UPPSALA
UNIVERSITET

Författarna: Linn Areskoug (Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier, Uppsala universitet), Kristina Peterson, Måns Wikstad (Uppsala kommun) och Karin Lemming Sandrup (utbildnings-ledare, Fakulteten för utbildningsvetenskaper, Uppsala universitet)

UPPSALA UNIVERSITET
Enheten för studievägledning och VFU, Blåsenhus
Box 2136 750 02 UPPSALA
UPPLAGA 4, 2025-04-07
FOTO: Uppsala universitets bildbank

Innehåll	
Inledning	1
Handledarens roll och lärarstudentens lärande i centrum	1
Att vara handledare kan vara fortbildning	1
VFU inom lärarprogrammen	2
Lärarstudentens VFU-kurser	2
VFU-handledarens förberedelser	3
Kursinformation och omdömesblankett i DBU	3
Innan lärarstudenten anländer till skolan	3
Att ta emot lärarstudenten	4
VFU-periodens första vecka	4
Gemensamma träffar under VFU	5
Första handledningssamtalen	5
Konstruktiv länkning	5
Förberedelser inför fortsatt handledning	5
Förväntningar på VFU	6
Studentens studieplan	6
Om lärarstudenten är frånvarande	6
Om handledaren är frånvarande	6
Auskultation	7
Vägledd lärarstudenten i att auskultera	7
Auskultera vid olika platser och i olika situationer	7
Olika fokus vid auskultation	7
Dokumentera auskultationen	8
Handledningens innehåll	8
Didaktikens grundfrågor	9
Varför?	9
Vad?	9
Hur?	10
För vem?	11
Av vem?	11
Olika fokus för handledningen	12
Olika former för handledning	12
Studentledd handledning	12
Att handleda med konkretiseringar av kärnfärdigheter	13
Huddling - att handleda i undervisning	14
Eleverna ger återkoppling	15
Dokumentation av lärarstudentens undervisning	15
Skriftlig dokumentation	15
Fotografering av olika presentationstekniker	15
Videospeglning	16
Bedömning	16
Om studenten riskerar att inte nå målen för kursen	16
Frågor och osäkerhet kring bedömning av studenten	17
VFU-besök	17
Fortbildning och att utvecklas som VFU-handledare	17
Gemensamma möten vid skolan om VFU-handledning	17
Besök hos en annan VFU-handledares lärarstudent	18
Auskultation vid VFU-handledning	18
Studiebesök vid andra skolor	18
Universitets fortbildningar	18
Vanliga frågor och svar	20
Referenser	21
Bilagor	21
1. Arbetsblad för att synliggöra förväntningar på VFU	22
2. Arbetsblad för lärarstudentens auskultation	23
3. Arbetsblad för planering, observation och reflektion av studentens undervisning	26
4. Verktyg för att handleda med konkretiseringar av kärnfärdigheter	28
5. Modell för "huddling"	39
6. Arbetsblad för observation av kollegas handledningssamtal	40

Inledning

Tack för att du åtar dig uppdraget som VFU-handledare! Din insats är mycket värdefull. Som VFU-handledare är det din roll att stödja och vägleda lärarstudenterna i deras utveckling till yrkesskickliga lärare. Denna skrift är tänkt som stöd och inspiration för dig som VFU-handledare.

Guiden är upplagd så att den följer dig genom ditt handledarskap. Det du behöver planera och arbeta med tidigt i ditt handledarskap kommer först i guiden och det du arbetar med senare i din handledning kommer mot slutet av guiden. Du kan läsa den kapitelvis, allt eftersom handledningen utvecklar sig, eller i sin helhet. För den erfarna handledaren blir det kanske mer av en uppslagsbok inför planerandet av handledningen.

Handledarens roll och lärarstudentens lärande i centrum

Som handledare är du lärarutbildare. Det innebär att du är en del av studentens universitetsutbildning.

Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) är ett av de viktigaste inslagen i lärarutbildningen. Lärarstudenter menar att handledare utgör en av de viktigaste faktorerna under lärarutbildningen (McIntyre, Byrd, & Foxx, 1996; Beck & Kosnik, 2002; Clarke, Triggs, & Nielsen, 2014). Din roll som VFU-handledare är bland annat att vara ett stöd och att skapa goda förutsättningar för lärarstudentens utveckling och lärande. Handledarskapet innebär en konkret insats i utbildningen av blivande kollegor och delaktighet i att förbereda dem för deras kommande yrke.

Att vara handledare kan vara fortbildning

Att vara VFU-handledare kan även innebära fortbildning för dig som lärare. Lärarstudenten är ofta en bärare av nya idéer, nya hjälpmedel och annat som du som handledare kan ha nytta av. I mötet med lärarstudenten får man ofta frågor kring sin egen undervisningspraktik. De samtal som uppstår till följd av lärarstudentens frågor kan vara mycket lärorika för dig och ge nya insikter i din roll som lärare och handledare. Kontakten med universitetet innebär också att du har tillgång till fortbildningar av olika slag och blir delaktig i en handledargemenskap för utbyte av idéer om ditt handledarskap, undervisning och utbildning i allmänhet. VFU kan med andra ord vara lärorik inte bara för din lärarstudent utan även för dig som VFU-handledare.

VFU inom lärarprogrammen

Läraryrket är en akademisk professionsutbildning som förenar vetenskaplig kunskap och beprövad erfarenhet. Utbildningen har en tydlig verksamhets- och professionsanknytning och den verksamhetsförlagda utbildningen har en central roll i att integrera yrkespraktik med vetenskapliga teorier och forskning. Uppsala universitet och partnerskolorna har ett nära samarbete kring den verksamhetsförlagda utbildningen. Det är i detta samarbete du som handledare ska medverka i under studentens VFU.

Grundlärarprogrammet med inriktning F-3 eller 4-6 och ämneslärarprogrammet med inriktning gymnasieskola består av kurser inom tre områden; ämnesstudier, utbildningsvetenskaplig kärna¹ och verksamhetsförlagd utbildning.

Den kompletterande läraryrket (KPU) är en kortare påbyggnadsutbildning för studenter som är klara med sina ämnesstudier. I utbildningen ingår kurser inom utbildningsvetenskaplig kärna samt VFU. Utbildningen ger ämneslärarexamen mot årskurs 7-9 eller gymnasiet.

Läraryrketens VFU-kurser

Läraryrketens studenter från Uppsala universitet gör sin VFU under tre olika VFU-perioder. För att förberedas för det kommande yrkeslivet placeras studenterna i den skolverksamhet som motsvarar det program och den inriktning studenten läser.

¹ Den utbildningsvetenskapliga kärnan innehåller kunskapsområden som är särskilt viktiga för läraryrket. De handlar till exempel om ledarskap, specialpedagogik och bedömning och utvärdering.

Om du undervisar i förskoleklass, på lågstadiet eller på mellanstadiet så läser din läraryrket vid grundlärarprogrammet. Studenter med inriktning F-3 kan genomföra den första eller den andra VFU-perioden i förskoleklass, minst två perioder genomförs i årskurs 1-3. Studenter med inriktning 4-6 genomför alla sina VFU-perioder i årskurs 4-6.

Om du undervisar på högstadiet eller på gymnasiet så läser din läraryrket antingen ämneslärarprogrammet eller KPU. Studenter vid ämneslärarprogrammet genomför sin första VFU på högstadiet och sin andra och tredje VFU på antingen gymnasiet eller högstadiet. Studenter som läser KPU med inriktning 7-9 genomför alla sina tre VFU-perioder på högstadiet.

VFU-handledarens förberedelser

Förbered handledningen innan din lärarstudent kommer till skolan. Bekanta dig med de dokument som rör den VFU-kurs du ska handleda.

Uppsala universitet har en webbsida för VFU-information och bedömning av VFU. Sidan kallas *Digitalt bedömningsunderlag (DBU)*.

Kursinformation och omdömesblankett i DBU

I DBU finns alla dokument du behöver, inklusive den digitala omdömesblanketten. Du kan även se namn och kontaktuppgifter till din lärarstudent och kursledaren samt vilken VFU-kurs du ska handleda studenten i.

För att nå informationen behöver du först logga in i DBU. Gå till DBU-webbsidan² och generera med hjälp av din e-postadress ett lösenord till webbsidan. OBS! du måste använda den e-postadress som är kopplad till din anställning på skolan.

Innan lärarstudenten anländer till skolan

Vad lärarstudenten ska göra och hur stor andel undervisning den ska genomföra finns beskrivet i studiehandledning för VFU-kursen. Beroende på var lärarstudenten befinner sig i utbildningen och lärarstudentens egen undervisningsvana kan det handla om att ansvara för alltifrån delar av en lektion till att ansvara för ett helt moment, inklusive planering, sekvensering, provkonstruktion och bedömning.

Fundera över hur den kontinuerliga handledningen ska se ut, hur ofta, när och vilket upplägg handledningssamtalen ska ha. Ett vanligt sätt att handleda är att planera in minst en träff i veckan utöver för- och efterhandledning i samband med lektioner. Ett annat sätt att handleda är att genomföra längre träffar i samband med efterhandledningen så att dessa samtalstillfällen både rymmer feedback på lektionen och övergripande samtal kring VFU. Hur du än gör så är det mycket viktigt att lärarstudenten och du som handledare har gott om tid att samtala om undervisningens planering, genomförande och resultat.

Innan lärarstudenten anländer till skolan är det bra om du förberett följande saker

- ✓ Klasslistor med namn
- ✓ Klasslistor med foto (om det finns)
- ✓ Rutiner för närvarorapportering
- ✓ Schema för varje vecka
- ✓ Nycklar och/eller passerkort till skolan
- ✓ Kod eller kort till kopieringsapparater
- ✓ Lösenord till skolans nätverk och datorsystem
- ✓ Lånedator. På många skolor krävs skoldator för att komma åt lokala system och program
- ✓ Information till vårdnadshavare och elever om att klassen kommer att ha en lärarstudent
- ✓ Information om vem lärarstudenten ska visa sitt utdrag ur belastningsregistret för.

² <https://uu.se/dbu>

Om möjligt kan det vara en god idé att träffa lärarstudenten innan VFU-perioden börjar. Ni kan då lära känna varandra under lite mer lediga former. Du kan då lämna ut undervisningsmaterial, schema och annat. Vid samma träff kan ni tillsammans utarbeta ett brev till vårdnadshavare där lärarstudenten presenterar sig med foto och text. Tänk på att vissa lärarstudenter har lång resväg till sin VFU-skola och att alla studenter har en annan universitetskurs som pågår fram till VFU-kursens start. Ett möte på skolan innan VFU kan av den anledningen ibland bli svårt att genomföra för studenten.

Att ta emot lärarstudenten

Att lärarstudentens första möte med dig och din skola blir positivt är mycket viktigt. Se till att du har gott om tid och att vara välkomnande.

När din lärarstudent anlänt till skolan är det bra att:

- ✓ Visa skolan genom en rundvandring
- ✓ Visa läromedel, materielrum med dess resurser och material (t.ex. lärarhandledning, extramaterial)
- ✓ Visa biblioteket, dess resurser och möjligheter
- ✓ Introducera lärarstudenten för kollegor, arbetslag och skolan i övrigt
- ✓ Låta lärarstudenten presentera sig för dina klass eller klasser
- ✓ Ge underlag till lärarstudentens studieplan
- ✓ Informera om vem som handleder om du är frånvarande
- ✓ Utbyta kontaktuppgifter med student. Be även studenten om kontaktuppgift till någon anhörig som skolan kan kontakta utifall en olycka skulle ske
- ✓ Klargör för lärarstudenten att det råder sekretess på det som lärarstudenten tar del av under VFU-perioden
- ✓ Att lärarstudenten visar sitt utdrag ur belastningsregistret för den person som kommunen eller skolan utsett till ansvarig för att kontrollera utdraget.

VFU-periodens första vecka

En god idé är att i början av VFU-perioden samla alla lärarstudenter på skolan i ett första möte och hälsa dem välkomna. Om skolan har en kontaktlärare är det den som ordnar med detta. Välkomstmötet är ett bra tillfälle att berätta om skolan, dess organisation, rutiner och ordningsregler. Vid mötet ska studenterna informeras om den sekretess som gäller på skolan. Samtala även om lämplig klädsel, dels ur praktisk synvinkel men också hur den klädsel lärarstudenten bär kan uppfattas av elever och vårdnadshavare. Att kliva in i lärarrollen innebär att kliva in i en vuxen roll gentemot eleverna och deras vårdnadshavare. Det är viktigt att ge rätt signaler. Klädsel behöver också

fungera i olika situationer lärarstudenten kommer att delta i såsom undervisning, utflykt, rastvakt eller annat.

Gemensamma träffar under VFU

Om ni har flera lärarstudenter på er skola så kan det vara bra att låta alla handledare och lärarstudenter träffas några gånger under VFU-perioden. Planera gärna in ett par gemensamma träffar redan vid detta första välkomstmöte. Träffarna kan användas till att samtala kring observationer, auskultationer och andra erfarenheter från VFU, visa hur pedagogiska hjälpmedel fungerar i praktiken, låta andra yrkesgrupper, (såsom skolsköterska, kurator, speciallärare) få presentera sig och sitt uppdrag. Det kan också vara ett tillfälle för lärarstudenterna att berätta något om lärarutbildningen, dess upplägg och om idéer och lärdomar från densamma. Fundera på om ni vill ha ett sista gemensamt utvärderingsmöte tillsammans. Utöver att dessa träffar kan vara mycket lärorika så kan de också bidra till en lärargemenskap.

Första handledningssamtalen

Det är viktigt att få en bra relation till lärarstudenten. Det kommer du ha nytta av när du sedan handleder, bedömer och genomför eventuella svåra samtal med din student. Planera in tid i början av VFU-perioden till att lära känna varandra. Ett enkelt och givande sätt att inleda handledningsrelationen kan vara att prata om varför man ville bli lärare eller vad man vill med sitt lärarskap (Boudreau, 1999; McCann, 2012).

Konstruktiv länkning

En bra utgångspunkt för handledning är konstruktiv länkning. Konstruktiv länkning innebär att utformningen av handledning, undervisning, examination och kursmål ska relatera till varandra (Biggs & Tang 2012). Som VFU-handledare är det din uppgift att stödja lärarstudenten i arbetet att uppnå kursmålen, utveckla de färdigheter som efterfrågas inom kursen och att hjälpa studenten i sin utveckling mot en yrkesskicklig lärare. Det är därför viktigt att du är insatt i kursmålen, har en uppfattning om innehållet i kursens examinationsuppgifter (finns i studiehandledningen) samt kursens betygskriterier. Detta för att kunna stötta lärarstudenten i hela sitt lärande, både i undervisning med klass, i andra åtaganden på skolan och i de uppgifter som studenten har fått av kursledaren.

Om du är osäker på hur du ska tolka kursmålen kan du ta kontakt med kursledaren på universitetet vid den specifika VFU-kursen. Du kan också samtala med andra VFU-handledare på din skola för att diskutera hur de uppfattar kursmålen och hur de utformar sin handledning.

Förberedelser inför fortsatt handledning

Vid första handledningsmötet behöver du och din student gå igenom kursmålen och omdömesblanketten. Återkom till dem vid senare handledningssamtal under VFU-periodens gång. Samtala även om vad handledning och feedback ska innehålla och vilken dokumentation ni kan utgå från vid samtalen, till exempel foto av tavlan, handledarens anteckningar, loggbok och annat, se avsnitt om dokumentation av lärarstudentens undervisning (sid. 14). Ni

behöver planera in tid för både för- och efterhandledning i samband med lektioner, samt tid för mer övergripande och planerande samtal med lärarstudenten.

Förväntningar på VFU

Det kan vara bra att under VFU-periodens första vecka samtala om vilka förväntningar lärarstudent och VFU-handledare har på varandra. Låt lärarstudenten berätta om innehållet i den aktuella VFU-kursen, såsom kursmålen, kurslitteraturen och examinationsuppgifterna. Du upptäcker då om ni har samma bild av VFU-kursen och vad som förväntas av lärarstudenten.

För att tydliggöra vad respektive parter förväntar sig av varandra kan dokumentet *Arbetsblad för att synliggöra förväntningar på VFU* (bilaga 1) användas. I dokumentet skriver ni ned era respektive förväntningar. Lärarstudenten kan förslagsvis hämta sina förväntningar ur målen i sin studieplan. VFU-handledaren bör formulera förväntningar utifrån hur långt lärarstudenten kommit i sin utbildning. Dokumentet är bra att utgå från i det första samtalet eftersom det synliggör dina och lärarstudentens förväntningar på VFU-perioden.

Studentens studieplan

Under den första veckan ska du och lärarstudenten tillsammans upprätta en studieplan för VFU-perioden. Studieplanen ska visa VFU-periodens upplägg genom att redogöra för studentens schema samt tid för egen

undervisning, planering, auskultation och handledningssamtal. Övrigt lärararbete såsom att delta i utvecklingssamtal, vid föräldramöten och olika slags lärarmöten vid skolan, förutsatt att sådana äger rum under VFU-perioden, kan även ingå. Den totala arbetstiden ska motsvara en 40-timmars arbetsvecka³. Tänk på att VFU-uppgifter från universitet ska rymmas i planeringen. Dessa finns angivna i studentens studiehandledning. Om du har skrivit ut veckoscheman underlättar det arbetet med den övergripande planeringen. Studieplanen ska sedan lärarstudenten lämna in till VFU-kursledaren eller till besökande lärare. Den används ibland även som ett planerings- och bedömningsunderlag av den besökande läraren.

Om lärarstudenten är frånvarande

VFU innebär obligatorisk närvaro för lärarstudenter. Om lärarstudenten är borta 1–2 dagar kan du som handledare göra en individuell bedömning av hur studenten ska ta igen sin frånvaro. Frånvaron ska tas igen så snart som möjligt efter avslutad VFU-period. Detta görs upp i samförstånd mellan VFU-handledare och student. Vid mer än två dagars frånvaro samråder du med kursledaren om hur lärarstudenten ska ta igen sin frånvaro.

Om handledaren är frånvarande

Om handledaren är frånvarande under studentens VFU ska en annan VFU-handledare på skolan finnas som stöd till lärarstudenten. VFU-platsen ska ha en plan för denna

³ För studenter med lång resväg där restiden överstiger tre timmar per dag kan en timmes restid per dag räknas in i de 40 timmarna.

händelse. Prata med studenten redan första dagen på VFU-perioden om vem som ska handleda om du inte är på plats. Kom ihåg att vikariat utan handledning inte räknas som VFU och vikarierad tid måste tas igen, precis som vid sjukdom och annan frånvaro. Lärarstudenten avrådes därför från att vikariera.

Auskultation

Auskultationer är ett bra sätt att inleda VFU-perioden. De ger tillfälle att prata om undervisning, dess innehåll och mål och blir på det sättet en introduktion till din kommande handledning av lärarstudentens undervisning. De ger också lärarstudenten tid att lära känna eleverna och planera för sin egen undervisning under VFU-perioden.

Vägledd lärarstudenten i att auskultera

Det kan tyckas självklart att alla lärarstudenter ska auskultera aktivt med att ta anteckningar, men långt ifrån alla gör det spontant. Påminn lärarstudenten om att vara fokuserad, ta anteckningar, ha mobilen avstängd och att inte störa under auskultationen. Det är bra om lärarstudenten observerar flera olika situationer på skolan och även har olika fokus i sina observationer.

Auskultera vid olika platser och i olika situationer

Tala med lärarstudenten om vikten av att få en så bred kunskap som möjligt om skolans olika aktiviteter. Se till att din lärarstudent auskulterar hos fler lärare än dig. Tydliggör vem som har ansvaret för att planera auskultationer på andra lektioner än dina egna, är det lärarstudentens eller

ditt ansvar? En möjlighet är att planera en del auskultationer åt lärarstudenten innan VFU-perioden börjar.

Påminn lärarstudenten att en del lärare vill att lärarstudenten deltar under lektionen och att en del lärare vill det inte. Det gäller också möjligheten till samtal efter auskultationen, en del lärare vill gärna samtala, en del vill det inte. Klargör att det är lärarstudentens ansvar att ta reda på hur den undervisande läraren vill ha det under och efter lektionen.

Ge förslag till studenten på olika auskultationer och observationer

- ✓ Följ en klass eller en lärare under en hel dag
- ✓ Auskultera i olika årskurser
- ✓ Auskultera hos flera lärare som undervisar i samma ämne
- ✓ Auskultera på lektioner i praktiska, estetiska och teoretiska ämnen
- ✓ Besök speciallärare
- ✓ Observera rastverksamheten

Ge förslag till studenten på olika aktiviteter som bidrar till insikter i läraryrket

- ✓ Besök olika arbetsgrupper på skolan, t.ex. likabehandlingsgruppen
- ✓ Delta i formella möten i t ex utvecklingsgrupper, arbetslag, och enhetsmöten
- ✓ Delta i informella möten under t ex fika- och lunchrast.

Olika fokus vid auskultation

Lärarstudenten har ibland liten erfarenhet av att auskultera. Som handledare kan du därför behöva gå igenom vad en auskultation kan ge och hur den kan genomföras, till exempel att en auskultation kan göras från flera olika perspektiv; lärarperspektiv, elevperspektiv, relationsperspektiv. Auskultationen kan också riktas mot

lektionens innehåll, disposition och konkretion, hur läraren arbetar med motivation, elevernas egenaktivitet, samarbete samt inläring med hjälp av varandra. Det kan också vara bra om lärarstudenten får tillfälle att observera andra aktiviteter som elevers grupparbeten, lärarens feedback till elever och lärarens handledning av elever i olika situationer. Om möjligt, samtala gärna med lärarstudenten om vad den har sett och lärt sig vid auskultation. Det kan vara en fördel om lärarstudenten själv väljer fokusområden.

Ge förslag till studenten på olika fokusområden vid auskultation

- ✓ Hur läraren arbetar med frågor och svar
- ✓ Hur läraren inleder, sekvenserar och avslutar lektionen. Hur läraren hanterar klassrumssituationen och aktiverar alla elever i klassen
- ✓ Talutrymme i klassrummet (vem som tar och får frågan) i relation till olika sociala och kulturella maktordningar
- ✓ Lärarens och elevernas rörelsemönster och interaktion i klassrummet
- ✓ Sociala relationer i klassrummet och hur det påverkar lärandet.

Dokumentera auskultationen

Ett sätt att dokumentera under auskultation kan vara att göra två spalter på ett anteckningspapper med rubrikerna "Vad?" och "Hur?" En annan tudelad rubrik kan vara "Läraren gör" och "Eleverna gör". Rubrikerna är till för att skärpa fokus på olika områden vid auskultationen. För att synliggöra hur läraren rör sig, vem som får frågorna och om alla tilltalas samt vad som händer i klassrummet, kan lärarstudenten rita en karta över klassrummet som sedan kan användas vid handledningssamtalet. Dokumenten *Arbetsblad för lärarstudentens auskultation* (bilaga 2) kan användas av

studenten för att strukturera och dokumentera auskultationen.

Lärarstudenten kan också spela in handledaren för att tydligare kunna upptäcka olika aspekter av att undervisa, till exempel ledarskap i klassrummet. Under ett handledningssamtal kan ni sedan tillsammans titta på valda delar av videoinspelningen för att sedan diskutera innehållet. Påminn lärarstudenten att följa de regler och sekretessbestämmelser som gäller och att hantera materialet ansvarsfullt.

Handledningens innehåll

Vad ska handledning innehålla? Det kan vara en bra utgångspunkt att utgå från didaktikens grundfrågor: *varför?*, *vad?* och *hur?* Andra utgångspunkter i samtalen kan vara vilken elevgrupp lärarstudenten har, det vill säga *för vem?* och vilka ingångar och resurser lärarstudenten har för att undervisa på aktuellt område, det vill säga *av vem?* Dokumentet *Arbetsblad för planering, observation och*

reflektion av studentens undervisning (bilaga 3) kan användas som stöd när du och studenten arbetar med didaktikens grundfrågor.

Didaktikens grundfrågor

Varför?

Varför-frågan är kanske den viktigaste och många gånger den svåraste. Att visa undervisningsämnets syfte och kursmål på Skolverkets hemsida för lärarstudenten kan vara en utgångspunkt men lärarstudenten måste även ha ett eget svar på varför eleverna ska lära sig ett visst innehåll eller en viss förmåga. Det svaret behöver vara väl förankrat hos lärarstudenten så att eleverna upplever det som trovärdigt. Om studenten inte kan svara på denna fråga i början av VFU-perioden så behöver svaret växa fram under VFU-periodens gång. Processen behöver påbörjas tidigt i planeringen för att lärarstudenten ska kunna ta ansvar för de val som görs i undervisningen.

Varför? Exempel på frågor att samtala utifrån

- ? Varför läser vi detta avsnitt, detta moment, detta ämne? Vad motiverar att du som lärare och eleverna lägger ned tid på detta?
- ? På vilket sätt blir eleverna hjälpta av att läsa detta?
- ? Hur vill vi att de ska utvecklas och varför?
- ? Vilken nytta kan eleven ha av detta i framtiden?

Särskilt den sista frågan är en fråga som elever ofta ställer sig. Då är det viktigt att lärarstudenten har ett trovärdigt svar.

Vad?

Berätta om hur du gör när du förbereder en lektion gällande innehåll, till exempel inläsning av litteratur, urval av material och strukturering. Visa lärarstudenten hur du planerar. Tydliggör att det finns olika planeringar, till exempel terminsplanering, momentplanering, veckoplanering och lektionsplanering. Gå också igenom vilka av dessa planeringar din lärarstudent kommer att arbeta med på aktuell VFU.

Lärarstudenten lär sig ofta mer och utvecklar en större självständighet ju större frihet den får i att utforma undervisningen under VFU-perioden. I början kan det vara klokt att ha en utförlig för- och efter handledning i samband med genomförd lektion. Allt eftersom lärarstudenten utvecklas kan du succesivt lämna över ett större ansvar för planering till lärarstudenten. Lärarstudentens undervisning behöver föregås av ett gediget planeringsarbete. För att ge lärarstudenten några utgångspunkter för sin planering så kan du som handledare visa lite olika material som kan vara användbara.

Vad? Exempel på material som handledaren kan visa studenten

- ✓ Styrdokument
- ✓ Lärobok i ämnet och andra läroböcker
- ✓ Lärarhandledningar
- ✓ Fördjupningsmaterial och eventuellt övningsböcker
- ✓ Andra material och övningar: film, föremål, urkunder, laborationer med mera
- ✓ Material som finns på nätet (Youtubeklipp, hemsidor om ämnet etc.)
- ✓ Lämpligt material och övningar som du själv har arbetat med.

Undervisning i ämnesmetodik på grundlärarprogrammet och ämneslärarprogrammet är delvis förlagd till VFU-kurserna. Dela med dig av idéer och material men påminn lärarstudenten om att vara självständig i sin planering och i sitt genomförande. Gällande undervisningsinnehåll behöver du som handledare visa lärarstudenten att det finns också mycket material att hämta utanför läroboken. Här finns det med andra ord ett bra tillfälle för handledare och lärarstudent att samla, kritiskt granska, reflektera och diskutera ämnesinnehåll.

Hur?

När det kommer till planeringen om hur undervisningen ska utföras handlar det om att välja tekniska hjälpmedel, övningar och vilket material som ska användas vid lektionen.

Hur? Exempel på övergripande frågor att samtala om

- ? Motivation - vad kan göra eleverna motiverade/intresserade?
- ? Konkretion - hur konkretiserar du det du undervisar om?
- ? Aktivitet - vilken egenaktivitet får eleverna på denna lektion?
- ? Individualisering - hur varierar nivån så att alla elever får möjlighet att ta till sig undervisningen?
- ? Lärande av varandra - får eleverna möjlighet att samarbeta under lektionen/momentet?
- ? Autentiska möten – vilka möjligheter till studiebesök, klassrumsbesök eller annat finns?

Ett tips kan vara att be lärarstudenten att göra planeringen i tre steg. Först ett samlande av fakta och idéer från olika källor, sedan sammanställandet av vad som ska tas upp och vilket material som ska användas vid undervisningstillfället och slutligen ett manus som visar hur fakta och materialet ska presenteras och användas.

Hur? Exempel på hur-frågor som studenten kan reflektera över

- ? Vilka hjälpmedel ska användas och hur?
- ? Vilka diskussionsfrågor eller problem ska klassen få arbeta med och hur?
- ? Hur konkretiseras och fördjupas ämnesinnehållet? Genom demonstrationer, läsande av källor, videoklipp eller annat?
- ? Hur ska lektionen inledas, genomföras, avslutas och utvärderas?

En utförlig förberedelse och planering får inte förhindra spontanitet och lyhördhet av lektionen. Samtala därför om vikten att vara flexibel och kunna anpassa planeringen beroende på hur eleverna svarar och hur lektionen utvecklar sig.

För vem?

De didaktiska avgörandena kring innehåll och metod ska anpassas till målgruppen. Hur styr gruppen och kontexten undervisnings-situationen? Vilken svårighetsgrad ska

undervisningen ha? Vilket innehåll? Vilka intressen har klassen som lärarstudenten kan utgå från? Det är viktigt att vara medveten om den didaktiska utmaningen i att undervisa samma stoff i två olika klasser.

För vem? Exempel på tre tips att ge till lärarstudenten

- ✓ Utgå från elevernas förförståelse, intressen och erfarenheter
- ✓ Ha höga men rimliga förväntningar på eleverna
- ✓ Ha tydliga mål med lektionen/momentet och varför det som ska läras är viktigt

Av vem?

Till sist är det viktigt att lärarstudenten reflekterar över sin egen roll som lärare i klassrummet. Gå igenom med lärarstudenten att det kan vara bra att utgå från sig själv, att vara personlig men inte privat. Som handledare har du en uppgift att uppmuntra lärarstudenten att prova olika sätt att undervisa. Diskutera olika undervisningsstilar och ge lärarstudenten tillfälle att fundera över hur den föredrar att undervisa. Ge lärarstudenten möjlighet att få arbeta på andra sätt än du gör som lärare. Lärarstudenten är där för att prova nytt och utvecklas. Kanske har lärarstudenten med sig idéer från lärarutbildningen, kanske har den sett något när den auskulterat som den vill prova, kanske har den egna intressen och erfarenheter som kan levandegöra undervisningen.

Uppmuntra och stöd lärarstudentens utforskande av läraryrkets olika delar men stötta samtidigt studenten i en kritisk reflektion kring den påverkan lärarens val har över elevernas lärande. Underhåll fortlöpande ett levande samtal om lärarrollen under den tid som VFU-perioden pågår.

Olika fokus för handledningen

På ett övergripande plan kan handledningssamtalen utgå från tre olika fokusområden; det första på handledarens arbetssätt, det andra på lärarstudentens idéer och självreflektion och det tredje på elevers lärande. Dessa tre fokusområden behöver behandlas under VFU-periodens gång, dock kan de olika områdena betonas mer eller mindre vid olika tillfällen och perioder under VFU.

Fokusområde	Beskrivning
Handledarens arbetssätt	I detta fokus ses handledarens agerande som modell, förebild och en utgångspunkt för samtal. Det finns mycket att lära av handledare som "det goda exemplet". Handledarens sätt att organisera undervisningen, sekvensera, lösa svårigheter och problem kommer att stå i fokus i handledningssituationen. För att vidga perspektivet och se olika sätt att hantera undervisning kan det vara bra att ha gemensamma seminarier med flera handledare så att olika lösningar kan belysas.
Lärarstudentens utveckling	I detta fokus är lärarstudentens planering, genomförande och tankar kring sin undervisning och sitt lärande utgångspunkten för samtalen.
Elevers lärande	I detta fokus sätts elevernas lärande i centrum. Handledning om detta kräver någon form av utvärdering, feedback eller dokumentation. Lämpliga tillvägagångssätt att samla in material för handledningssamtalen kan vara att filma, eller spela in endast med ljud, elevers respons på undervisningen. Om det förekommer video- eller ljudinspelning är det viktigt att materialet inte sprids. Resultat av formativa och summativa bedömningar, till exempel läxförhör, prov kan vara underlag för samtal kring undervisning.

Olika former för handledning

Det finns olika sätt att handleda under VFU, som handledare bör du anpassa detta utifrån din lärarstudents behov och hur långt studenten har kommit i sin utbildning. Lärarstudenten kan också ha vissa önskemål som kan vara intressanta för dig att ta reda på. Nedan presenteras fyra olika metoder för handledning som kan vara lämpliga för olika syften och situationer.

Studentledd handledning

Forskning visar att det ofta är handledaren som styr handledningssamtalen. Enligt Lofthouse & Wright (2012) leder studentledd handledning till ökad självreflektion och utveckling hos lärarstudenten. Det kan därför vara bra att vid några tillfällen låta lärarstudenten få styra vad som ska

observeras och vad som ska behandlas i efterhandledningen. Lofthouse & Wright (2012) föreslår följande fyra steg vid studentledd handledning:

Steg	Beskrivning
1. Förhandledning <i>Vad önskar lärarstudenten att du hjälper den att utveckla?</i>	Låt lärarstudenten tala om vad den vill att du ska lägga märke till särskilt, till exempel något den upplever som svårt eller något annat som lärarstudenten vill utveckla. Lärarstudenten anger sedan vad som förorsakar svårigheten och hur en utveckling skulle kunna ske. Lärarstudenten ställer sedan frågor som relaterar till det som ska observeras.
2. Observation <i>Vad har du sett som relaterar till de frågor som lärarstudenten har ställt?</i>	I nästa steg är du observatör och samlar material som besvarar de frågor som lärarstudenten har ställt. Syftet är att samla ett underlag för samtal som hellre är beskrivande än värderande. Detta underlag utgör sedan en grund för en gemensam reflektion över de problem som har lyfts i steg 1.
3. Handledarens reflektion <i>Vad vill du ta med dig i samtalet med lärarstudenten utifrån din observation?</i>	Du tänker igenom vad du vill diskutera med lärarstudenten i efterhandledningssamtalet utifrån de frågor som ställts och vad du har observerat i steg 2.
4. Samtal <i>Vilka frågor uppkommer i efterhandledningen som du och lärarstudenten vill gå vidare med?</i>	Vid efterhandledningen kan det uppstå nya frågor och särskilda områden som lärarstudenten vill att du observerar. Låt dessa frågor som uppstår under efterhandledningen utgöra en grund till nästa observation. Processen blir på så vis cyklisk.

Att handleda med konkretiseringar av kärnfärdigheter

I kursmålen beskrivs de kärnfärdigheter som studenten ska kunna visa. Dessa kärnfärdigheter kan brytas ned i flera olika konkretiseringar, det vill säga att man försöker översätta det abstrakta till något mer konkret. Konkretiseringarna kan användas när studenten vill öva på särskilda kärnfärdigheter. För att träna på kärnfärdigheter kan handledningen genomföras genom approximationer (Grossman & McDonald, 2008; McDonald, Kazemi & Kavanagh, 2013).

Approximationer kan beskrivas som ett stegvist närmande av undervisningspraktik. I en approximation läggs fokus på ett antal operationaliseringar, det vill säga konkretiseringar av kärnfärdigheter, som diskuteras inför och efter studenten

har genomfört en undervisningssekvens. En approximationscykel går till enligt följande:

Steg	Beskrivning
1. Demonstration	Handledaren och studenten går tillsammans igenom vilka kärnfärdigheter eller delmoment lärarstudenten vill fokusera på och operationaliseringarna av dessa före undervisningen. Handledaren demonstrerar kärnfärdigheten i klassrummet och studenten observerar.
2. Rollspel	Studenten får möjlighet att öva med mindre grupp elever eller i ett rollspel. Handledaren observerar och ger studenten tydlig och konkret återkoppling på agerandet utifrån operationaliseringarna.
3. Förutsättningar att visa upp kärnfärdigheten	I nästa skede ges studenten förutsättningar för att visa upp operationaliseringar i den aktuella kärnfärdigheten under en lektion.
4. Återkoppling	Efter lektionen får studenten återkoppling av handledaren, samt diskuterar vilka kärnfärdigheter som fokuseras vid nästa approximationscykel.

Handledning med approximationer har sina fördelar och nackdelar. Listorna med konkretiseringar av kärnfärdigheter kan upplevas som en "checklista" över beteenden som ska prickas av. Det är *inte* meningen att konkretiseringarna av kärnfärdigheterna ska användas som en checklist. De ska användas för att synliggöra vad som fungerar bra och på vad som kan utvecklas.

Konkretiseringar av kärnfärdigheter ska framför allt användas formativt som ett reflektionsmaterial för samtal om undervisning, men kan också användas i vägledande syfte om du handleder en student som är osäker, eller om du som VFU-handledare önskar stöd i din handledning. Längst bak i denna guide finns dokumentet *Verktyg för att handleda med konkretiseringar av kärnfärdigheter* (bilaga 4). Dokumentet beskriver mer utförligt hur handledning genom approximationer går till och är tänkt användas som en guide för en strukturerad handledning.

Huddling - att handleda i undervisning

Handledning kan också äga rum i undervisning. Metoden kallas "huddling" (sv. "snacka ihop sig") och lämpar sig bäst när elever arbetar själva eller i mindre grupper. Det kan vara en fördel att ha två studenter i klassrummet om det finns elever som behöver mycket stöd. Metoden hjälper både handledaren och studenten att sätta ord på de olika val som en lärare gör i interaktionen med elever. Huddling är därför lämpligt om du vill belysa den "tysta kunskapen" i undervisning. Arbetssättet hjälper VFU-handledare och lärarstudent att beskriva lärarens olika val i undervisningssituationen och underlättar direkt feedback. Modellen huddling är också användbart för formativ bedömning. Längst bak i denna guide finns dokumentet *Modell för "huddling"* (bilaga 5) som är ett verktyg för huddling⁴.

⁴ Metoden för huddling har arbetats fram av forskare vid University of Washington. Mer information finns att läsa på <https://coetedd-wpengine.netdna-ssl.com/wpcontent/uploads/2017/05/Huddling-primer.pdf>.

Vid huddling ska handledaren och studenten befinna sig i närheten av varandra under handledningen. Tillsammans arbetar de utifrån följande fem steg:

Steg	Beskrivning
1. Förtydligande av uppgift	Handledaren och lärarstudent pratar kort om det utvalda undervisningsmomentet. Handledaren förtydligar för lärarstudenten hur man ämnar undervisa eleven.
2. Handledaren modellerar	Handledaren modellerar undervisningssekvensen och studenten observerar interaktionen mellan handledare och elev.
3. Genomgång	Handledare och student går åt sidan. Handledaren ställer några frågor till studenten om vad den fick syn på och lärarstudenten summerar.
4. Studenten provar	Studenten provar att genomföra samma undervisningssekvens med en annan elev eller elevgrupp och handledaren observerar.
5. Reflektion	Slutligen reflekterar handledare och lärarstudent tillsammans över vad som har observerats.

Eleverna ger återkoppling

Ett sätt att variera handledningssituationen kan vara att låta eleverna ge återkoppling efter en lektion. Det kan ske skriftligt eller via mentometer och görs med fördel mot slutet av VFU-perioden då lärarstudenten är mer erfaren och hunnit skapat en relation till eleverna. Att ha ett öppet samtal med eleverna kring vad de lärt sig och förstått, vad som underlättade för dem att förstå och vad som var svårt att förstå kan vara mycket givande för lärarstudenten att ta del av. Detta kan även bli ett bra metalärande för eleverna som genom att sätta ord på vad i undervisningen som gör

att de förstår blir mer medvetna om sitt eget lärande. Avsätt tid för detta samtal mot slutet av lektionen.

Dokumentation av lärarstudentens undervisning

Att ha en organiserad dokumentation av lärarstudentens undervisning är centralt för att din handledning ska bli givande. Det finns olika sätt att dokumentera. Det vanligaste är att föra anteckningar men även andra dokumentationsformer såsom film, ljudupptagning och fotografier kan också vara användbara.

Skriftlig dokumentation

Fundera över hur du ska dokumentera dina observationer av studentens undervisning. Ett sätt att dokumentera är att använda arbetsblad för observation (se bilaga 2 och bilaga 3). Den skriftliga dokumentationen är ett bra underlag vid det efterföljande handledningssamtalet och när du i slutet av VFU-perioden ska fylla i omdömesblanketten. Skriftlig dokumentation ger dessutom goda möjligheter att se lärarstudentens progression. Hur du än väljer att dokumentera är det viktigt att lärarstudenten får gedigen återkoppling på vad du har observerat och hur studenten kan utvecklas.

Fotografering av olika presentationstekniker

Att fotografera tavlan kan vara ett bra sätt att tydliggöra för studenten vad eleverna skriftligen fått med sig från lektion. Fotografierna är sedan ett bra underlag för samtal kring lektionens innehåll och presentation. Glöm inte att samtala om det visuella och det logiska upplägget i en fullgod taveldisposition. Om studenten istället för tavlan arbetat

med Power Point kan du använda den som underlag för att samtala om undervisningen.

Videospegling

Ett annat sätt att dokumentera lärarstudentens utveckling är genom videospegling. Du som handledare kan spela in lärarstudenten, studenten får sedan själv bestämma om ni ska titta tillsammans eller om studenten vill titta ensam. Fråga sedan lärarstudenten vad den fick syn på och diskutera detta tillsammans. Ett alternativ är att studenten väljer ut några tillfällen från lektionen som den sedan samtalat med dig om. Låt studenten leda samtalet och ställa frågor till dig om de filmsekvenser den visar dig. Påminn lärarstudenten att följa de regler och sekretessbestämmelser som gäller och att hantera materialet ansvarsfullt.

Bedömning

Du och lärarstudenten ska tillsammans gå igenom kursens omdömesblankett i början av VFU-perioden för att se vilka kursmål lärarstudenten förväntas uppnå. Omdömesblanketten är tänkt att användas både formativt och summativt. Omdömesblankett samt stöd för bedömning, t.ex. dokumentet *Bedömningsstöd med konkretiseringar*, återfinns när du loggat in på webbsidan för DBU⁵. På den publika delen av DBU-webbsidan finns dokumentet *Manual*

för DBU som bland annat beskriver hur du gör för att fylla i den digitala omdömesblanketten.

När ungefär halva VFU-perioden har gått bör du och lärarstudenten gå igenom omdömesblanketten igen för att stämma av var lärarstudenten ligger i relation till kursmålen och vad den behöver utveckla. Under VFU-periodens sista vecka ska du göra en sista bedömning av lärarstudenten och tillsammans med den gå igenom din slutgiltiga bedömning. Omdömesblanketten är underlaget för detta avslutande samtal. Förbered dig inför detta samtal genom att ha fyllt i omdömesblanketten. Var beredd på att svara på vilka förmågor studenten skulle ha visat för att uppnå en högre måluppfyllelse. Den ifyllda omdömesblanketten är ett av de underlag som används vid betygsättning av kursen. Det är examinator som sätter betyg för VFU-kursen.

Om studenten riskerar att inte nå målen för kursen

Börja med att läsa information från kursledaren för att se vad som kan föranleda att en lärarstudent blir underkänd på kursen. Om det finns tveksamheter kring studentens undervisning eller om den på andra sätt riskerar att inte nå minst grundläggande nivå för alla kursmålen, kontakta genast kursledaren. Prata även med lärarstudenten om du bedömer att det finns risk att den inte uppnår alla kursmål. Ett tips är att du använder dig av tidigare dokumentation i dessa samtal. Var saklig och uppriktig i din återkoppling, det är en hjälp till utveckling. Stöd därefter lärarstudenten i arbetet att uppnå kursmålen.

⁵ <https://uu.se/dbu>

Du har som handledare ett övergripande ansvar för undervisningssituationen även då lärarstudenten undervisar. Om kvaliteten på undervisningen är så undermålig att elevernas lärande lider skada kan du låta lärarstudenten gå tillbaka till att auskultera eller bara undervisa mindre delar av lektionen. Om denna situation uppstår, kontakta kursledaren omedelbart.

Frågor och osäkerhet kring bedömning av studenten

Om man som handledare är osäker på hur man ska bedöma lärarstudenten kan man be en annan handledare eller kontaktpersonen på skolan att komma och besöka lärarstudenten för att observera en lektion. Om din osäkerhet kvarstår kontakta kursledaren för ett eventuellt besök från universitetet.

VFU-besök

På en del VFU-kurser genomför lärarutbildare vid universitetet VFU-besök på en eller två av lärarstudentens lektioner. Fråga din student om det kommer att genomföras VFU-besök under den kurs som du handleder studenten i.

I början av VFU-perioden vet många lärarstudenter när den ska få besök från universitetet. Be studenten berätta om när besöket ska äga rum samt vad lärarstudenten förväntas och planerar att göra under lektionen. Kontrollera att det är ett datum och en lektion som är lämplig att besöka. Du ska som handledare delta i det efterföljande trepartssamtalet, tänk därför på att vara undervisningsfri efter lektionens slut. Besökande lärares omdöme från besöket är ett av de underlag som examinator använder vid betygsättning av VFU-kursen. Det är därför viktigt att du stödjer

lärarstudenten inför detta besök och ger goda förutsättningar för den att lyckas.

Lärarstudenten ska inför besöket skicka in en lektionsplanering till besökande lärare. Förbered dig för besöket och det efterföljande samtalet genom att be om en kopia på lektionsplaneringen. Påminn studenten om att berätta för klassen att det kommer ett besök och vad det kan innebära.

Vid bedömning av lärarstudenten är det bra att tänka på följande

- ✓ Läs igenom information från kursledaren
- ✓ Gå igenom omdömesblankett och kursmål tillsammans med lärarstudenten i början och mitten av VFU-perioden. Använd omdömesblanketten formativt
- ✓ Prata med lärarstudenten om du bedömer att det finns risk att den inte uppnår minst grundläggande nivå för alla kursmål. Kontakta sedan omgående kursledare vid universitetet
- ✓ Kontakta kursledaren om du är osäker på hur du ska bedöma lärarstudenten
- ✓ Gör en slutgiltig bedömning av lärarstudenten under VFU-periodens sista vecka. Gå igenom omdömesblanketten och den slutgiltiga bedömningen med studenten under ert avslutande handledningssamtal.

Fortbildning och att utvecklas som VFU-handledare

Nedan följer ett par förslag på hur du och din skola kan arbeta kring fortbildning och utveckling av VFU-handledarskapet.

Gemensamma möten vid skolan om VFU-handledning

Det är en god idé att samla alla VFU-handledare på skolan vid några tillfällen under läsåret för att tillsammans diskutera angelägna ämnen som bedömning, hur man försvåra samtal med en lärarstudent och/eller andra viktiga

ämnen. Dessa möten kan även fylla en annan viktig funktion, nämligen bygga en handledaridentitet.

Besök hos en annan VFU-handledares lärarstudent

En enkel fortbildning i handledning är att besöka en annan handledares lärarstudent. Ordinarie och besökande handledare kan sedan samtala med varandra om vad de fokuserar på i ett efterföljande samtal med lärarstudenten. Vad är viktigt att samtala med lärarstudenten om och varför? Det kan också vara givande för lärarstudenten att få en annan handledares feedback på en lektion.

Auskultation vid VFU-handledning

För att utvecklas som handledare kan man auskultera på varandras handledningssamtal med studenter för att se vad kollegan har för ämnesinnehåll, pedagogiskt och metodiskt

innehåll, samtalsstruktur och typ av kommunikation. När man har auskulterat hos varandra är det givande att återkoppla till kollegan om vad observationen gav. Auskultationer är ett bra tillfälle för kollegialt lärande. Dokumentet *Arbetsblad för observation av kollegas handledningssamtal* (bilaga 6) är ett verktyg som kan användas när du observerar en kollegas VFU-handledning.

Studiebesök vid andra skolor

Om man som handledare har kontakt med en annan skola kan man göra studiebesök hos varandra för att se hur den andra skolan organiserar mottagandet av lärarstudenter och hur handledningen genomförs. Till exempel kan man samtala med andra handledare om hur man ger återkoppling på lektioner och vilka dokument man använder i handledningen.

Universitets fortbildningar

Universitetet ger fortbildningar för handledare, till exempel handledarkursen om 7,5 hp. Om du är anställd på en partnerskola förväntas du gå kursen. Kontakta din rektor eller VFU-samordnaren i din kommun för mer information. Det finns även andra typer av handledarutbildning som det är bra att delta i med jämna mellanrum, gärna tillsammans med andra handledare på skolan. Vid dessa fortbildningar kan man lära sig vilka kurser som ges inom lärarprogrammen, hur man ska bedöma lärarstudenter samt träffa kursledare och andra handledare för att diskutera relevanta handledarfrågor. En fortbildning kan också vara startskottet på en studiecirkel om VFU-handledning vid den egna skolan.

Slutord

Det här är den fjärde utgåvan av handledningsguiden. Guiden uppdateras regelbundet och vi tar tacksamt emot all återkoppling på guiden. Hade du användning av guiden? Saknade du någon information? Hör av dig till oss på VFU-enheten!

Kontakt:

Camilla Ejerblad: camilla.ejerblad@uu.se

Vanliga frågor och svar

? **Får studenten vikariera?**

VFU-kurser har obligatorisk närvaro. Om studenten vikarierar under VFU räknas det som frånvaro från kursen och vikarierad tid måste tas igen. Studenten avrådes därför från att vikariera.

? **Vad händer om VFU-handledaren blir sjuk?**

Om VFU-handledare blir sjuk eller av annan anledning är frånvarande ansvarar skolledare för att en ersättare finns.

? **Vad händer om student blir sjuk?**

Student meddelar VFU-handledare. Förlorad tid tas igen. Vid mer än 2 dagars frånvaro kontaktas kursledaren vid Uppsala universitet (UU).

? **Ska studenten betala för sin mat i skolmatsalen?**

Det är upp till varje skola/enhet att bestämma.

? **Hur mycket ska studenten undervisa?**

Undersök om det står angivet i studentens studiehandledning eller i kursinformationen till VFU-handledaren. Hur mycket studenten förväntas undervisa beror på var studenten är i utbildningen. Andelen undervisning och ansvarsnivån höjs för varje VFU-kurs. Lämna successivt över ett större ansvar till studenten under VFU-perioden.

? **Var hittar jag information om vad studenten ska göra på sin VFU, t.ex. kursmål och VFU-uppgifter?**

Information från kursledaren finns på DBU-webbsidan (<https://uu.se/dbu>). Om något är oklart, kontakta kursledaren. Kontaktuppgifter till kursledaren hittar du när du loggat in på DBU-webbsidan.

? **Hur mycket tid förväntas jag avsätta för samtal och handledning av studenten?**

Handledningssamtal är basen i uppdraget. Hur ofta och länge bestämmer du och studenten tillsammans. Förutom för- och efterhandledning i samband med studentens lektioner ska ni avsätta tid för minst ett längre bokformsamtal i veckan.

? **Vad gör jag om jag tror att studenten riskerar att inte bli godkänd?**

Kontakta snarast kursledare på UU för samråd.

? **Vad ska jag göra om samarbetet med min student inte fungerar?**

Prata med studenten och försök lösa det som inte fungerar. Om det inte hjälper, prata med kontaktpersonen på skolan. Om din skola inte har en kontaktperson, kontakta VFU-samordnaren i din kommun.

? **Vad gäller kring sekretess?**

Studenten omfattas av samma sekretess som VFU-handledaren. Prata med din skolledare om vem på skolan som ansvarar för att informera studenten om sekretess inom er enhet.

? **Vem ansvarar för att kontrollera studentens utdrag från belastningsregistret?**

Det ser olika ut beroende på kommun och skola. Fråga din skolledare om vem som ansvarar för detta i er kommun/på er skola.

? **Vad gör jag om jag inte arbetar heltid? Kan studenten ha flera VFU-handledare?**

Studenten genomför VFU på heltid. Om du arbetar deltid ska skolan hitta en lösning så att studenten har en eller flera VFU-handledare, som tillsammans motsvarar en heltid.

? **Ska studenten vara med på utvecklingssamtal och andra typer av möten som sker på skolan?**

Ja, om möjligt. Syftet med VFU är att ge studenten en så mångsidig bild som möjligt av läraryrket. Möten, konferenser, friluftsdagar, temadagar, elevsamtal, utvecklingssamtal, mentorstid med mera är en del av läraryrket.

Referenser

Beck, C., & Kosnik, C. (2002). Component if a Good Practicum Placement: Student Teacher Perceptions. Teacher education Quarterly, Spring, 81-98

Biggs, J., & Tang, C. (2011). Teaching for quality learning at university: what the student does, Maidenhead: Open University Press.

Boudreau, P. (1999). The Supervision of a Student Teacher as Defined by Cooperating Teachers. Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'éducation, (24)4, 454-459.

Clarke, A., Triggs, V., & Nielsen, W., (2014). Cooperating Teacher Participation in Teacher Education: A Review of the Literature. Review of Educational Research, 84(2), 163-202.

Grossman, P., & McDonald, M. (2008). Back to the Future: Directions for Research in Teaching and Teacher Education. American Educational Research Journal, 45(1), 184-205.

Lofthouse, R. & Wright, D. 2012, "Teacher education lesson observation as boundary crossing", International Journal of Mentoring and Coaching in Education, vol. 1, no. 2, pp. 89-103.

McCann, T.M. 2012, "Mentoring matters", English Journal, vol. 101, no. 5, pp. 85.

McDonald, M., Kazemi, E. & Kavanagh, S.S. 2013, "Core Practices and Pedagogies of Teacher Education: A Call for a

Common Language and Collective Activity", Journal of Teacher Education, vol. 64, no. 5, pp. 378-386.

McIntyre, J., Byrd, D., & Foxx, S. (1996). Field and laboratory experiences. In J. Sikula (Ed.), Handbook of research hon teacher education (pp. 171-193). New York: Macmillan. Arbetsblad

Bilagor

Bilaga 1: Arbetsblad för att synliggöra förväntningar på VFU

Bilaga 2: Arbetsblad för lärarstudentens auskultation

Bilaga 3: Arbetsblad för planering, observation och reflektion av studentens undervisning

Bilaga 4: Verktyg för att handleda med konkretiseringar av kärnfärdigheter

Bilaga 5: Modell för "huddling"

Bilaga 6: Arbetsblad för observation av kollegas handledningssamtal

UPPSALA
UNIVERSITET

1. Arbetsblad för att synliggöra förväntningar på VFU

Syftet med detta dokument är att skapa ett underlag för diskussion mellan handledare och lärarstudent om förväntningar på VFU. Målet är att synliggöra respektive parts förväntningar på varandra. Börja med att låta studenten berätta om VFU-kursen, dess innehåll, kursmål, examinationsuppgifter och personliga mål med kursen. Skriv sedan ner era förväntningar. Studenten kan hämta sina förväntningar från studieplanen. Handledaren bör formulera sina förväntningar i relation till hur långt studenten kommit i sin utbildning och till aktuella kursmål. Kolumn 1 och 2 fylls förslagsvis i vid början av VFU-perioden och kolumn 3 fylls i tillsammans vid slutet av perioden.

	1. Studentens förväntningar <i>Mina förväntningar är...</i>	2. Handledarens förväntningar <i>Mina förväntningar är...</i> <i>Följande möjligheter finns...</i>	3. Utfall <i>När vi blickar tillbaka...</i>
Kursmål och personliga mål			
Stöd från handledaren			
Återkoppling från handledaren			

UPPSALA
UNIVERSITET

2. Arbetsblad för lärarstudentens auskultation

Auskultation syftar till att starta en reflektion kring undervisningsfrågor och hur undervisningen kan utvecklas. Genom auskultation kan man öka medvetenheten om klassrums- och undervisningssituationen, t.ex. samspelet mellan lärare och elever, kommunikationen i klassrummet, ledarskapet. Ett tips är att använda en klassrumskarta när du studerar samspelet mellan lärare och elever.

Att medvetet och strukturerat kunna planera, observera och dokumentera är viktiga färdigheter för att kunna bli en reflekterande lärare i framtiden. Detta dokument syftar till att hjälpa studenten planera och dokumentera auskultationen. Efter auskultationen är det givande att samtala om vad observationen gav. Observationsanteckningarna kan då användas som utgångspunkt för samtalet.

Dokumentet används i tre steg:

1. Studenten väljer ett **fokusområde och/eller ett perspektiv** för observation och beskriver det kortfattat nedan. Exempel på fokusområden är lektionens disposition, elevers talutrymme, lärarens arbete med frågor och svar. Exempel på perspektiv är lärarperspektivet, elevperspektivet, relationsperspektivet.
2. **Observation.** Student och läraren kommer överens om ett tillfälle då studenten ska observera läraren och föra in anteckningar i tabellen för observation. "Vad?" kan vara ämnesinnehåll, konkretion etc. "Hur?" kan vara metodik, ledarskap, hur eleverna motiveras och aktiveras etc.
3. **Reflektion** efter genomförd auskultation. Om möjligt, reflektera gemensamt utifrån studentens observationsanteckningar. Vad har studenten sett och lärt sig under auskultationen? Ett alternativ är att studenten enskilt reflekterar utifrån sina observationsanteckningar och skriver ner det i rutan avsedd för reflektion.

1. Fokusområde och/eller perspektiv

Jag har valt att observera följande.....

2. Observation

Vad? <i>Jag såg att ...</i>	Hur? <i>Jag såg att ...</i>

2. Observation

Vad?
Jag såg att ...

Hur?
Jag såg att ...

3. Reflektion

Utifrån det jag observerade tänker jag ...

Klassrumskarta

En klassrumskarta kan användas för att åskådliggöra samspelet mellan läraren och elever, till exempel kommunikationen i klassrummet och hur läraren rör sig. Klassrumskartan kan användas som ett komplement till dokumentet "arbetsblad för studentens auskultation"

Studenten ritar en karta över klassrummet. Med hjälp av klassrumskartan kan studenten under lektionens gång anteckna (med hjälp av streck) hur frågor fördelas och/eller hur läraren rör sig i klassrummet. Vilka elever vänder sig läraren till? Är frågorna jämt fördelade mellan alla elever? Finns det några återkommande mönster i relation till olika sociala och kulturella maktordningar?

Rita en karta över klassrummet

Kateder

Elev II	Elev I
------------	-----------

Elev	Elev II	Elev I
------	------------	-----------

Elev I	
-----------	--

	Elev III
--	-------------

Elev	Elev	
------	------	--

Elev	Elev
------	------

Elev	Elev
------	------

Elev	Elev III	Elev
------	-------------	------

Elev	Elev
------	------

Elev	Elev II
------	------------

Elev		Elev
------	--	------

Elev	Elev I
------	-----------

Elev I	Elev
-----------	------

	Elev	Elev
--	------	------

--	--

UPPSALA
UNIVERSITET

3. Arbetsblad för planering, observation och reflektion av studentens undervisning

Att medvetet och strukturerat kunna planera, observera och dokumentera är viktiga färdigheter för att kunna bli en reflekterande lärare i framtiden. Detta dokument syftar till att hjälpa studenten och handledaren att strukturera och dokumentera studentens planering, handledarens observation och den gemensamma reflektionen över utfallet.

Dokumentet används i tre steg:

1. Studenten skriver kortfattat ner planeringen för sin undervisning/lektion i kolumn 1 och berör vad, varför, hur, för vem och av vem. Gällande "av vem" så är det viktigt att du som student funderar över din *lärarpersona** i den specifika situationen och i relation till "för vem" och hur den kan få betydelse i det specifika undervisningsmomentet.
2. Student och handledare kommer överens om ett tillfälle då denna ska observera studenten och föra in anteckningar i kolumn 2 i dokumentet om vad, varför, hur, för vem och av vem. Det är viktigt att anteckningarna görs *vid observationen*, och inte i efterhand. Vad ser handledaren i relation till den undervisande lärarstudentens planering?
3. Uppföljande samtal efter genomförd undervisning/lektion. Reflektera gemensamt, dels utifrån studentens planering, dels utifrån handledares observationsanteckningar. Studenten skriver kortfattade anteckningar i kolumn 3 om vad han/hon kan göra för att utveckla sin undervisning. Ett alternativ är att studenten efter det uppföljande samtalet enskilt reflekterar, dels utifrån sin planering, dels utifrån handledares observationsanteckningar och fyller i kolumn 3.

**Lärarpersona* är ett begrepp som handlar om vilken roll du väljer att visa upp i ett undervisningssammanhang. Den är beroende av den specifika situation som bland annat består av elevgruppens sammansättning, rådande gruppdynamik, den lärarauktoritet du upplever dig ha, kunskaper om vad du undervisar om och hur du väljer att utföra din undervisning.

De didaktiska grundfrågorna	Vad som ska göras	1. Planering	2. Observation	3. Reflektion och plan för utveckling
		Undervisande lärarstudent: <i>Jag planerar att ...</i>	Observerande handledare: <i>Jag såg att ...</i>	Undervisande lärarstudent: <i>För att utveckla min undervisning, tänkte jag att ...</i>
Vad?				
Varför?				
Hur?				
För vem?				
Av vem?				

4. Verktyg för att handleda med konkretiseringar av kärnfärdigheter

I kursmålen beskrivs de *kärnfärdigheter* som studenten ska kunna visa. Om studenten vill öva på särskilda kärnfärdigheter kan det göras genom *konkretiseringar*. När man i VFU-handledning försöker förklara abstrakta kärnfärdigheter i mer konkreta termer kallas detta för konkretiseringar. En lämplig metod för att arbeta med konkretiseringar på ett strukturerat sätt är genom *approximationer*. Approximationer kan beskrivas som ett stegvist närmande till praktiken då lärarstudenten tillsammans med VFU-handledaren övar vissa utvalda förlopp i undervisningen.

Följande dokument kan användas som en guide för en strukturerad handledning och framför allt användas formativt som ett reflektionsmaterial för samtal om undervisning. Dokumentet ska ses som ett stöd i handledningen för såväl handledare som student för att tydligare konkretisera vad som händer i undervisningen. Kursmålen i tabellerna är från grundlärarprogrammets VFU-kurser men passar även för handledning av studenter vid ämneslärarprogrammet eftersom kursmålen för de två utbildningarna är snarlika.

Dokumentet är författat av: Linn Areskoug, linn.areskoug@edu.uu.se och Martin Karlberg, martin.karlberg@edu.uu.se

Approximationer och fokus på kärnfärdigheter

Grossman och McDonald (2008) argumenterar för att lärarutbildningen bör utvecklas från att fokusera på teorier till att fokusera på ett mindre antal kärnfärdigheter, där kunskaper, färdigheter och professionell identitet tillåts utvecklas i processen när studenten lär sig det praktiska arbetet. Skälet till detta är att "många studier av lärarutbildning visar att lärarstudenter inte använder mycket av teorin som lärs ut under lärarutbildningen. Dessutom anser nyutexaminerade lärare att de möter många problematiska situationer som de inte är tillräckligt förberedda för" (Korthagen & Wubbels, 2001, s. 32).

John Dewey menar (1904/1965) att studenter borde få möjligheten att fokusera intensivt på

aspekter i undervisningen och få möjlighet att experimentera med utmanande delar i undervisningen samt lära av dessa utmaningar under VFU:n. Han menar att detta är att föredra framför en stor mängd undervisning i ett typiskt klassrum, som inte bjuder på några anmärkningsvärda utmaningar.

När lärarutbildare skapar en situation där studenterna får möjlighet att öva och utveckla kärnfärdigheter, som vanligtvis förekommer i en komplex miljö, i en mer tillrättalagd och anpassad miljö med reducerad komplexitet kallas detta approximationer (Grossman & McDonald, 2008).

Även om definitionerna av vad som utgör de effektiva kärnfärdigheterna varierar mellan

forskare. Definitioner av approximationer är forskare mer eniga om (McDonald, Kazemi & Kavanagh, 2013).

- Det handlar om att öva för situationer som inträffar ofta i undervisningen
- Det handlar om att öva för färdigheter som studenter kan använda i klassrummet oberoende av läroplan eller kursplan
- Det handlar om att öva på färdigheter som studenterna faktiskt kan lära sig att bemästra
- Det handlar om att öva för situationer som möjliggör för studenter att lära sig mer om elever och undervisning
- Det handlar om att öva i situationer som visar på komplexiteten i undervisningen

- Det handlar om att öva på metoder som är forskningsbaserade och som har potential att förbättra elevernas skolprestationer (Grossman, 2009).

Handledning i fyra steg

Grossman och McDonald (2008) menar att mikroundervisning (minilektioner) är det närmaste som lärarutbildningen har kommit när det gäller att fokusera på approximationer. Även om mikroundervisning ibland kritiseras för sitt fokus på beteenden ger arbetssättet studenterna möjlighet att delta i simuleringar där de får undervisa i en tillrättalagd miljö.

Mikroundervisning genomförs i fyra steg:

1. Demonstration
2. Rollspel
3. Förutsättningar att uppvisa kärnfärdigheten
4. Återkoppling

1. Demonstration

Innan handledaren visar hur man genomför kärnfärdigheten så diskuterar handledaren och studenten vilka delbeteenden som ingår i kärnfärdigheten. Det är i detta samtal som konkretiseringarna kan hjälpa VFU-handledare och lärarstudent att förklara abstrakta kärnfärdigheter och sätta mer konkreta ord på hur dessa kan visas upp.

Det handlar vanligtvis om mindre, omärkliga beteenden som man inte tänker på. Det kan handla om sättet man håller händerna, hur

man skapar ögonkontakt, var man står i klassrummet, vilket röstläge man använder etc.

När studenten och handledaren har diskuterat vilka konkretiseringar som utgör kärnfärdigheten modellerar handledaren dessa. Studenten observerar handledaren med särskilt fokus på de konkretiseringar som handledaren och studenten diskuterat i sitt samtal samt effekten på undervisningen och elevernas beteende.

2. Rollspel

När handledaren, enligt ovan, har visat konkretiseringarna är det dags för studenten att öva. Rollspelet sker i en tillrättalagd miljö, exempelvis inför handledaren, någon eller några kurskamrater eller inför en mindre grupp elever. Under rollspelet ska studenten få återkoppling på de uppvisade konkretiseringarna. Det är handledarens ansvar att studenten får återkoppling på sitt agerande.

Återkopplingen ska vara tydligt kopplad till konkretiseringarna. Återkopplingen ska vara konkret och specifik, exempelvis: *Bra, nu vänder du dig mot eleverna* eller *Okej, du behöver höja rösten ytterligare, jag har fortfarande svårt att höra dig när jag står längst bak i klassrummet*. Återkopplingen ska inte vara ospecifik eller abstrakt, exempelvis: *Bra, jag märker tydligt att du har en starkare närvaro i klassrummet* eller *Kom igen, du behöver ta kommandot!*

Återkopplingen ska tydligt fokusera på de konkretiseringar som studenten uppvisar (dvs. vara positiv) men måste också ge återkoppling på de konkretiseringar som inte uppvisas på korrekt sätt.

För att handledarens återkoppling ska vara konkret och specifik samt fokusera på det positiva så behöver den låta på följande sätt: *Bra, du står precis på rätt plats, framför tavlan. Du är vänd mot åhörarna och visar att du försöker få ögonkontakt med så många som möjligt. Du pekar på lektionsdelarna precis som vi pratade om inför övningen. Däremot talar du för lågt. Jag förstår att du inte pratar högre med tanke på att det bara är du och jag här inne, men du behöver tala högre när hela klassen är på plats. Okej, vi kör en gång till och försök att tala högre.*

Genom att handledaren i exemplet ovan kommenterar samtliga konkretiseringar får studenten en repetition av de konkretiseringar som utgör en kärnfärdighet.

Handledarens återkoppling bör inte låta på följande sätt: *Ditt kroppsspråk funkade fint! Man märker att du är bekväm i lärarrollen. Du visar tydligt vem som bestämmer. Tänk bara på att använda bukstöd när du pratar*. Denna typ av återkoppling är inte tillräckligt konkret och specifik. Kommentarer är alltför svepande. De har inget eller ringa instruktionsvärde. Risken med denna typ av återkoppling är att studenten känner sig uppskattad men samtidigt osäker på vad som bör utvecklas.

3. Förutsättningar att uppvisa kärnfärdigheten

Studenten får förutsättningar att uppvisa kärnfärdigheten genom att handledaren och studenten planerar och genomför en lektion, eller en del av en lektion, där studenten förväntas uppvisa den aktuella kärnfärdigheten genom de konkretiseringar som diskuterats.

4. Återkoppling

Efter lektionen får studenten återkoppling på samma sätt och villkor som under rollspelet ovan, dvs. återkopplingen ska vara konkret och specifik. Återkopplingen kan också anknyta till den återkoppling som gavs under rollspelet.

Att arbeta med konkretiseringar

Inför det första steget bestämmer handledare och student tillsammans vilken kärnfärdighet som ska fokuseras. Denna kärnfärdighet bryts ned i mindre delbeteenden som är konkreta och objektiva, även kallade konkretiseringar.

En lista på konkretiseringar finns nedan. Ur listan väljs konkretiseringar som är relevanta för kursmålen. Konkretiseringarna är situationsbundna och VFU-handledare och lärarstudent bör diskutera konkretiseringarna. Det är inte alltid så att en uppsättning konkretiseringar alltid fungerar vid en given situation. Dessa är lämpliga som grund för handledning och reflektion men de är *ingalunda* begränsande. Underlaget ska användas som en hjälp att sätta ord på komplexa händelseförlopp i undervisningen,

inte som en "checklista" över delbeteenden att bocka av.

En del konkretiseringar uppvisas någon enstaka gång, andra kan uppvisas varje lektion. En del kompetenser och kärnfärdigheter kommer studenten att uppvisa i klassrummet och andra utanför klassrummet, i samtal eller på annat sätt.

Studenten kan givetvis uppvisa många fler kärnfärdigheter för att visa att hen uppfyller kursmålen. Det är inte heller så att studenten måste uppvisa *alla* kärnfärdigheter för att uppfylla kursmålen.

I handledning med dokumentet är det viktigt att delbeteendena är konkreta och objektiva. Ett delbeteende betraktas som *konkret* ifall det går att räkna antalet minuter eller gånger som det pågår. Det är betydligt svårare att formulera ett delbeteende på ett objektivt sätt. För att ett delbeteende ska betraktas som *objektivt* ska en ovetande och utomstående person kunna utföra delbeteendet på endast *ett* sätt som är igenkännbart.

Dåligt exempel på konkretisering av kärnfärdigheten "Studenten uppmuntrar eleverna och ger effektiv återkoppling":

- Studenten tar kontakt med en elev
- Studenten håller sig på lagom avstånd från eleven

- Studenten talar om för eleven *vad* det är som eleven har gjort och varför det är bra

Det första delbeteendet går förvisso att räkna (konkret) men det går inte att utföra på endast ett sätt. Man kan nämligen ta kontakt på massor av olika sätt. Genomförandet är således inte objektivt. Man kan också diskutera ifall det andra delbeteendet verkligen är objektivt. Ett "lagom avstånd" är olika för olika personer. Det sista delbeteendet är bättre.

Bättre exempel på konkretisering av färdigheten "Studenten uppmuntrar eleverna och ger effektiv återkoppling":

- Studenten säger elevens namn med lagom hög röst
- Studenten pratar tydligt och vänligt
- Studenten tittar eleven i ögonen
- Studenten befinner sig på ett avstånd från eleven, som eleven uppfattar som bekvämt och lagom
- Studenten talar om för eleven *vad* det är som eleven har gjort och varför det är bra

Alla delbeteenden går att räkna, vilket betyder att de är konkreta. Det går också att argumentera för att delbeteendena är objektiva, dvs. att en utomstående person skulle kunna utföra dem genom att endast få instruktionen "prata tydligt och vänligt" och "titta mig i ögonen" etc. Denna konkretisering är betydligt bättre än det första exemplet.

Prova, öva och reflektera

I arbetet med konkretiseringar är det några saker som är viktiga att komma ihåg: att vara uppmuntrande, att lära studenten att våga misslyckas, men också att lära studenten att reflektera över sina presentationer.

Uppmuntra allt som går

I arbetet med kärnfärdigheter bryts ett komplext beteende ned i fyra till fem konkretiseringar. När studenten övar på eller genomför konkretiseringen kan handledaren berömma flera av konkretiseringarna och samtidigt be studenten att genomföra en viss konkretisering på ett annat vis, i enlighet med det man har bestämt tidigare.

Genom att kärnfärdigheten inte betraktas som ett beteende, utan *flera delbeteenden*, är det inte lika allvarligt för studenten ifall någon konkretisering utförs på fel sätt. Det finns alltid några delbeteenden som studenten utför på överenskommet sätt, vilket möjliggör för handledaren att uppmuntra dessa.

Studenten övar inledningsvis i en tillrättalagd miljö, vilket gör det tryggare och enklare för studenten. Det är viktigt att handledaren under övningar och genomförande förmedlar att det är okej om något inte går som planerat. Om handledaren noterar att studenten utför något av delbeteendena på ett sätt som inte fungerar kan det vara klokt av handledaren att guida studenten i att reflektera över sin egen prestation. Vilka delbeteenden fungerade bra? Vilka delbeteenden kan förbättras? Det är

också i detta efterföljande samtal som listan med konkretiseringar ska användas, alltså som både reflektion över sådant som gjorts och som framåtsyftande.

Referenser

Dewey, J. (1965). The relation of theory to practice in education. In M. Borrowman (Ed.), *Teacher education in America: A documentary history* (pp. 140–171). New York: Teachers College Press. (Original work published 1904).

Grossman, P., & McDonald, M. (2008). Back to the Future: Directions for Research in Teaching and Teacher Education. *American Educational Research Journal*, 45(1), 184–205.

Korthagen, F.A.J., & Wubbels, T. (2001). Learning from practice. In *Linking practice and theory: The pedagogy of realistic teacher education* (pp. 32–50). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

McDonald, M., Kazemi, E. & Kavanagh, S.S. 2013, "Core Practices and Pedagogies of Teacher Education: A Call for a Common Language and Collective Activity", *Journal of Teacher Education*, vol. 64, no. 5, pp. 378–38

1. Ledarskap, undervisning, didaktik och metodik – exempel på kursmål från grundlära­r­pro­gram­met

VFU 1: visa förmåga att planera, genomföra och dokumentera undervisning

VFU 2: visa sådana kunskaper i didaktik, ämnesdidaktik och metodik som krävs för undervisning och lärande

VFU 3: utifrån skolans styrdokument, visa förmåga att självständigt och tillsammans med andra planera, genomföra, utvärdera och utveckla undervisning

Teman i kursmålen	Konkretiseringar av kärnfärdigheter	Handledarens anteckningar	Studentens anteckningar
Kunskaper i didaktik, ämnesdidaktik och metodik	Studenten planerar, genomför och utvärderar undervisning samt reflekterar över sin egen undervisning och elevernas lärande (detta observeras i ett flertal operationaliseringar nedan)		
Skolans styrdokument	- Studenten redogör för styrdokumentens funktion - Studenten förklarar läroplanens funktion - Studenten förklarar kursplanernas funktion - Studenten redogör för förhållandet mellan kursplanernas syfte, mål och centrala innehåll		
Fysisk lärmiljö	Studenten anpassar klassrummets utrymme och möblering utifrån målen med undervisningen		
Planering	- Studentens planerar undervisning utifrån skolans styrdokument - Studenten planerar undervisning som är åldersadekvat - Studenten planerar undervisning, själv och tillsammans med andra - Studenten planerar undervisningen systematiskt och detaljerat - Studenten visar i planering av undervisning förmåga att lära sig av tidigare erfarenheter och återkoppling - Studenten formulerar tydliga mål med undervisningen - Studenten formulerar mål för undervisningen i enlighet med elevernas olika förutsättningar och behov - Studenten planerar uppgifter "utan tak", dvs. av sådan art att eleverna på olika sätt kan fördjupa sig och aktivt arbeta med uppgifterna under hela den avsatta lektionstiden - Studenten bryter vid behov ned övergripande mål i hanterliga delmål - Studenten anpassar och utvecklar ett ämnesinnehåll utifrån elevers olika förutsättningar och behov		
Genomförande - inledning	- Studenten förmedlar undervisningens mål till eleverna - Studenten redogör vid lektionens inledning för innehållet i lektionen (eller kan motivera varför detta inte sker) - Studenten inleder lektionen på ett sätt som stimulerar elevernas intresse och engagemang - Studenten sätter in lektionen i ett större sammanhang, gör en koppling till tidigare lektioner eller till andra ämnesområden - Studenten skapar överblick och sammanhang		

Teman i kursmålen	Konkretiseringar av kärnfärdigheter	Handledarens anteckningar	Studentens anteckningar
Genomförande - <i>avhandling</i>	• Studenten förklarar hur enskilda moment och uppgifter hör ihop med lektionens övergripande kunskapsmål eller inledande genomgång • Studenten undervisar på ett sätt som är relevant utifrån elevernas erfarenheter • Studenten undervisar på ett sätt som är relevant utifrån elevernas kunskapsnivå • Studenten sätter in uppgifter i ett för eleven angeläget sammanhang • Studenten använder olika hjälpmedel och/eller exempel från vardagslivet för att förtydliga • Studenten anknyter till aktuella samhällsfrågor och/eller livet utanför skolan • Studenten använder ett språk eleverna förstår • Studenten skapar en balans mellan mer avancerade uttryck och mer vardagsnära språk • Studenten "lockar fram" kunskap snarare än "berättar hur det är" • Studenten uppmuntrar och förstärker frågor ifrån eleverna • Studenten ställer utvecklande frågor för att få en bild av elevernas förståelse • Studenten ställer öppna frågor där svaret inte är givet • Studenten ger eleverna möjlighet att tänka efter innan de yttrar sig • Studenten hjälper eleverna att utveckla sina utsagor och argumentation med hjälp av uppföljande frågor • Studenten ger eleverna möjligheter att reflektera och problematisera • Studenten säkerställer att ett lärande sker, t ex genom frågor, diskussioner par/ grupp etc. • Studenten sammanfattar olika moment och gör klart för sig att alla elever förstår • Studenten ger återkoppling på elevernas skolprestationer och beteenden • Studenten följer upp hur eleverna arbetar med olika uppgifter och ger eleverna konstruktiv och uppgiftsorienterad återkoppling • Studenten ger lektionen ett logiskt flöde där uppgifter tydligt hör ihop med inledande genomgångar och kunskapsmål • Studenten förvarnar eleverna ifall de snart ska byta aktivitet under lektionen och ser till att övergångar fungerar effektivt • Studenten ser till att övergången mellan planerade aktiviteter genomförs utan att ordningen störs • Studenten övergår från ett ämne eller moment till ett annat utan att tappa onödig tid • Studentens undervisning håller ett lagom tempo • Studenten skapar balans mellan lärarledda genomgångar och elevaktivitet • Studenten låter eleverna prova på olika arbetssätt och arbetsformer • Studenten låter eleverna få arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra • Studenten ser till att eleverna har tydliga uppgifter och roller i gruppaktiviteter • Studenten använder arbetsmetoder där elevernas arbeten redovisas och bearbetas vidare vid behov • Studenten ger eleverna återkoppling om <i>vad</i> de behöver utveckla och <i>hur</i> de kan gå tillväga för att uppfylla kunskapskraven • Studenten anpassar lektionens innehåll till tidsramarna och avslutar lektionen i tid • Studenten visar flexibilitet i att anpassa lektionstiden utifrån förutsättningar och förändrade förutsättningar.		

Teman i kursmålen	Konkretiseringar av kärnfärdigheter	Handledarens anteckningar	Studentens anteckningar
Genomförande - avslutning	• Studenten avslutar lektionen på ett planerat sätt • Studenten avslutar sin undervisning på ett sätt som signalerar till eleverna att undervisningen är slut, exempelvis genom en slutknorr, en cirkeldisposition etc. • Lektionen avslutas på ett sätt som belyser och sammanfattar lektionens centrala innehåll • Studenten hjälper eleverna att minnas genom summering eller slutsatser • Studenten uppmuntrar elever att delta i summering och slutsatser • Studenten låter någon elev inför hela klassen eller elever gruppvis summera lektionens centrala innehåll • Studenten samtalar med eleverna, eller låter eleverna samtala, om vad de har lärt sig under lektionen • Studenten låter eleverna utvärdera lektionens innehåll och form • Studenten återkopplar i avslutningen till lektionens mål • Studenten anknyter till nästa lektion		
Genomförande – digitala lärresurser och estetiska uttrycksformer	• Studenten använder digitala lärresurser i undervisningen • Studenten låter eleverna möta olika typer av medier i undervisningen, t.ex. IT. • Studenten använder estetiska uttrycksformer i undervisningen		
Reflektion och dokumentation över undervisning	• Studenten dokumenterar sin undervisning och reflekterar över den • Studenten deltar i samtal om hur undervisningen eller delar av den kan utvecklas • Studenten resonerar om och förklarar varför undervisningen eller delar av den fungerar bra • Studenten resonerar om och förklarar varför undervisningen eller delar av den fungerar bristfälligt • Studenten visar i reflektion över undervisning förmåga att lära sig av tidigare erfarenheter och återkoppling		
Reflektion och dokumentation över elevernas lärande	• Studenten dokumenterar elevernas lärande • Studenten reflekterar över studenternas lärande och de processer som påverkar lärandet • Studenten resonerar om faktorer i undervisningen som möjliggör och begränsar möjligheterna till lärande		

2. Ledarskap, professionalitet och egen utveckling – exempel på kursmål från grundlära­r­pro­gram­met

VFU 1: visa förmåga till självreflektion kring det egna lärandet och utvecklingen inom yrket

VFU 2: identifiera och reflektera över sina behov av ytterligare kunskap och utveckling i sin yrkesverksamhet

VFU 3: identifiera och reflektera över sina egna behov av ytterligare kunskap för att utveckla sin kompetens samt visa prov på utveckling i sin yrkesverksamhet

Teman i kursmålen	Konkretiseringar av kärnfärdigheter	Handledarens anteckningar	Studentens anteckningar
Reflektion kring egna behov av utveckling i yrket	• Studenten uppdaterar sig själv avseende innehållet i bedömningsunderlaget för VFU och reflekterar över bedömningen • Studenten är medveten om sina egna styrkor och svagheter • Studenten reflekterar över sina behov av ytterligare kunskap • Studenten kan identifiera sitt behov av ytterligare kunskap för att utveckla sin didaktiska kompetens • Studenten söker råd och visar villighet att lära sig av kollegor och tidigare erfarenheter • Studenten reagerar positivt på råd, återkoppling och kritik • Studenten arbetar målmedvetet med att åtgärda sina brister och för att utvecklas • Studenten utvecklas i sin yrkesverksamhet • Studenten klär sig på ett sätt som visar att studenten har förstått att hen är företrädare för en profession • Studenten uppträder ansvarsfullt och visar att hen har förstått att hen är företrädare för en profession		

3. Ledarskap och bedömning – exempel på kursmål från grundlära­r­pro­gram­met

VFU 1: dokumentera och reflektera över elevers lärande och utveckling

VFU 2: dokumentera, bedöma och värdera elevers lärande och utveckling

VFU 3: visa förmåga att observera, dokumentera och bedöma elevers lärande och utveckling i förhållande till verksamhetens mål samt informera och samarbeta med elever

Teman i kursmålen	Konkretiseringar av kärnfärdigheter	Handledarens anteckningar	Studentens anteckningar
Dokumentation och bedömning av elevers lärande och utveckling	• Studenten observerar och dokumenterar elevernas lärande och framsteg • Studenten bedömer och värderar elevernas skolprestationer i förhållande till verksamhetens mål • Studenten bedömer och betygsätter elever i förhållande till verksamhetens mål • Studenten informerar, återkopplar och samarbetar med eleverna		

4. Ledarskap, sociala relationer och lärmiljö – exempel på kursmål från grundlärarprogrammet

VFU 1: tillämpa ett medvetet ledarskap med avseende på sociala relationer och lärmiljö

VFU 2: tillämpa ett medvetet och teoretiskt grundat ledarskap med avseende på sociala relationer, konflikthantering och kränkande behandling

VFU 3: tillämpa ett fördjupat, medvetet och teoretiskt grundat ledarskap med avseende på lärmiljö, sociala relationer, konflikthantering och kränkande behandling

Teman i kursmålen	Konkretiseringar av kärnfärdigheter	Handledarens anteckningar	Studentens anteckningar
Klassrumsklimat	• Studenten skapar ett tillåtande klimat och strävar efter att eleverna ska känna sig trygga • Studenten ser till att eleverna vågar ta risker och göra försök - misstag ses som tillfällen till lärande • Studenten uppmuntrar eleverna att lyssna på varandras åsikter med intresse, allvar och respekt • Studenten ger eleverna talutrymme och uppmuntrar dem att delta i samtal i grupp eller helklass • Studenten ger positiv respons på elevernas inspel och ansträngningar • Studenten uppmuntrar eleverna att göra sitt bästa och att våga sikta högre • Studenten visar positiva förväntningar på elevernas förmåga • Studenten värdesätter och visar respekt för alla elevers arbetsinsatser		
Ledare och förebild	• Studenten uppträder på ett sätt som visar att studenten har förstått vikten av att föregå med gott exempel • Studenten klär sig på ett sätt som visar att studenten har förstått vikten både av att anpassa sig till verksamheten och att uppträda som en representant för professionen • Studenten ger ett trovärdigt intryck		
Sociala relationer mellan lärare och elever	• Studenten visar värme och empati mot alla elever • Studenten uppvisar en omhändertagande attityd till alla elever • Studenten talar till eleverna på ett positivt sätt • Studenten skapar en god relation med eleverna • Studenten visar att hen är en ledare för eleverna, inte en jämbördig individ		
Sociala relationer mellan elever	• Studenten organiserar grupper utifrån kunskap om elevrelationer och undervisningens krav		
Uppmuntran och återkoppling	• Studenten bidrar till positiva förväntningar, nyfikenhet, handlingsberedskap hos eleverna • Studenten uppmuntrar eleverna och ger effektiv återkoppling • Studenten uppmuntrar såväl elevernas ansträngningar som deras prestationer		
Muntlig framställning	• Studentens röst är artikulerad och hörs i klassrummet • Studenten anpassar röstens styrka, rytm och betoning i enlighet med undervisningens innehåll och mål • Studenten ger tydliga instruktioner • Studenten ger instruktioner som eleverna följer		

Teman i kursmålen	Konkretiseringar av kärnfärdigheter	Handledarens anteckningar	Studentens anteckningar
Placering och icke-verbal kommunikation	• Studenten skapar och bibehåller god ögonkontakt med eleverna • Studenten kommunicerar genom icke-verbal kommunikation • Studenten använder sig av gester och rörelser för att skapa engagemang och förståelse • Studentens kroppsspråk stämmer väl överens med undervisningens budskap • Studentens verbala och icke-verbala kommunikation är fri från störande ovanor • Studentens placering i klassrummet är flexibel och visar att studenten har förståelse för att placeringen i klassrummet kan påverka ordning och koncentration hos eleverna • Studenten går runt bland eleverna/grupperna för att fånga upp deras förståelse		
Arbetsro och regler	• Studenten förstår hur man formulerar och förankrar klassrumsregler/skolregler hos eleverna • Studenten organiserar klassrummets fysiska miljö och undervisningens form och innehåll på ett sätt som gör att eleverna kan utföra sina arbetsuppgifter utan att störas av kamrater • Studenten arbetar både proaktivt och reaktivt för att eleverna ska kunna utföra sina arbetsuppgifter utan att störas av kamrater • Studenten hanterar opassande och/eller störande beteenden i klassrummet på ett systematiskt och respektfullt sätt • Studenten uppmärksammar på ett konstruktivt sätt elever som förefaller passiva eller oengagerade i olika aktiviteter • Studenter uppmuntrar elever som bidrar till arbetsro • Studenten visar förmåga att förmå eleverna att förstå och följa skolans och/eller klassrummets regler • Studenten är i varje ögonblick uppmärksam på vad alla elever är sysselsatta med i klassrummet • Studenten kommunicerar till eleverna att hen är medveten om de olika aktiviteterna som pågår i klassrummet • Studenten avbryter inte pågående undervisning för att exempelvis tillrättavisa en elev som i liten utsträckning bryter mot reglerna, utan använder sig av små medel, exempelvis en blick, gest etc.		
Konflikthantering	• Studenten hanterar konflikter på ett sätt som visar respekt för alla inblandade • Studenten hanterar konflikter på ett sätt som visar på ledarskapskvaliteter		
Kränkande behandling	• Studenten ingriper vid nedsättande uttryck mellan elever, negativa kommentarer, suckar, blickar etc.		

5. Ledarskap och elever i behov av särskilt stöd – exempel på kursmål från grundlära­r­pro­gram­met

VFU 1: visa förmåga att identifiera elever i behov av särskilda anpassningar eller särskilt stöd samt visa förmåga att beskriva deras skolsituation

VFU 2: visa förmåga att identifiera, och i samverkan med andra, hantera specialpedagogiska behov

VFU 3: visa förmåga att anpassa och utveckla ett ämnesinnehåll utifrån elevers olika förutsättningar och behov

Teman av kursmålen	Konkretiseringar av kärnfärdigheter	Handledarens anteckningar	Studentens anteckningar
Anpassning av undervisningen	• Studenten beskriver elevers skolsituation • Studenten identifierar elever i behov av extra anpassning eller särskilt stöd • Studenten hanterar, i samverkan med andra, några specialpedagogiska behov • Studenten anpassar undervisningens utifrån elevernas olika behov och förutsättningar • Studenten ger eleverna stöd genom att visa på och låta dem utveckla olika lärandestrategier • Studenten låter eleverna arbeta i olika takt med uppgifter • Studenten inkluderar elever i behov av extra anpassning eller särskilt stöd • Studenten ser till att alla elever får hjälp med sitt arbete under lektionen • Studenten ger vid behov elever möjlighet att träna och ägna mer tid åt olika moment och aktiviteter • Studenten ger eleverna tillgång till de lärverktyg och hjälpmedel de behöver • Studenten har relevanta, och inte för låga, förväntningar på alla elevers ansträngningar och prestationer • Studenten nöjer sig inte med att alla elever "gör sitt bästa" • Studenten undviker att sätta missledande etiketter på elever i behov av extra anpassning och särskilt stöd		

6. Ledarskap och kommunikation – exempel på kursmål från grundlära­r­pro­gram­met

VFU 1: kommunicera (etablera kontakt och dialog) med elever

VFU 2: visa kommunikativ förmåga i lyssnande, talande och skrivande till stöd för den pedagogiska verksamheten

VFU 3: visa kommunikativ förmåga i lyssnande, talande och skrivande till stöd för den pedagogiska verksamheten och för elevens framtidsytande utveckling

Teman i kursmålen	Konkretiseringar av kärnfärdigheter	Handledarens anteckningar	Studentens anteckningar
Kommunikation till stöd för den pedagogiska verksamheten	• Studenten etablerar kontakt med eleverna och för en konstruktiv dialog med dem • Studenten skapar och bibehåller god ögonkontakt med eleverna • Studenten lyssnar på eleverna och kan förstå dem • Studenten talar med eleverna, på god svenska, och gör sig förstådd • Studenten kommunicerar i skrift till eleverna, på god svenska, och gör sig förstådd • Studenten skriver tydligt och organiserat på tavlan • Studenten har förmåga att förmedla idéer till eleverna • Studentens undervisning väcker och bibehåller intresse hos eleverna • Studenten lyssnar på vad eleverna har att säga, låter eleverna tala till punkt • Studenten bemöter elevernas åsikter med intresse, allvar och respekt		

5. Modell för "huddling"

Metoden "huddling" (sv. "snacka ihop sig") har utvecklats för att handleda lärarstudenter i hur lärare vägleder elever i problemlösning. Huddling synliggör hur lärare gör för att sätta igång elevers arbete, synliggöra deras tänkande, lära in centrala kunskaper, reda ut missförstånd och planera för nästa steg i lärandet.

"Huddling" innebär att VFU-handledaren i korta handledningssekvenser konfererar med studenten om utvalda undervisningsmoment. En sekvens består av fem steg i vilka handledaren och studenten hela tiden befinner sig i närheten av varandra, lyssnar och observerar aktivt interaktionen med eleverna. Inom sekvensen ryms också kort feedback. I ramverket (nedan) beskrivs de varje steg och några vägledande anteckningar om det som avhandlas.

Steg i handledningen	Handledare (H)	Student (S)
1. Förtydligande av uppgift	Kort contextualisering och syfte med undervisningsmomentet (varför). Kort beskrivning av tillvägagångssätt i undervisningsmomentet (hur). Ev. precisera vilka tecken på lärande hos eleverna som kan synas	
2. Handledaren modellerar, studenten observerar		Hur försiggår samtalet/undervisningsmomentet? Hur följer handledaren planen? Hur reagerar eleverna? Vilka tecken på lärande visar eleverna?
3. Snabb genomgång (handledare och student går åt sidan)	H: Vad lade du märke till när jag genomförde undervisningsmomentet? Handledaren ger också en kort kommentar till studentens observation, bekräftar och bjuder in till att prova själv.	Studenten summerar observationen S: Jag lade märke till ... (exempel). S: Det fick mig att tänka på ...
4. Studenten provar med en annan grupp elever. Handledaren är närvarande och observerar.	Hur följer studenten sin plan? Hur reagerar studenten när ngt oväntat händer?	
5. Handledare och lärarstudent reflekterar tillsammans	H: Hur tyckte du att det gick? H: Ge något exempel på vad som hände i momentet som visar att eleverna har förstått/inte förstått.	Studenten ger några konkreta exempel på hur eleverna reagerade kopplat till hur momentet genomfördes S: Jag tyckte att (exempel)

Några tankar om "huddling"
Enligt handledare kan "huddling" med fördel användas i början av en VFU- period. En bit in i perioden har studenten ofta gjort avsevärda framsteg.
"Huddling" syftar till att synliggöra tankegångar och beslut som lärare gör i varje undervisningssituation. Ett exempel är att man som lärare medvetet väljer var i klassrummet och med vilka elever man börjar arbeta med. Ett sådant val blir tydliggjort för studenten vid "huddling".

Metoden och materialet har utvecklats vid College of Education, University of Washington, USA.

UPPSALA
UNIVERSITET

6. Arbetsblad för observation av kollegas handledningssamtal

För att utvecklas som handledare kan man auskultera en kollegas handledningssamtal med dess lärarstudent. Efter auskultationen är det givande att återkoppla till kollegan vad observationen gav. Detta observationsunderlag kan då användas som utgångspunkt för samtalet. Rubrikerna i observationsunderlaget följer ingen kronologisk ordning utan ger förslag på vad som kan observeras, till exempel samtalets struktur och innehåll, kommunikationen samt lärarstudentens reflektion under samtalet.

Vad som kan observeras under handledningssamtalet	Observatörens noteringar
Struktur Hur disponerar handledaren tiden? Finns det en struktur? Hur sekvenseras det som tas upp (tematiskt, lektionen från början till slut eller annan modell)? Är samtalets struktur bunden eller mer spontan?	
Kommunikation, social interaktion Hur kan kommunikationen beskrivas (formativ eller summativ)? Envägs/tvåvägs - kommunikation? Diskuterar handledaren lösningar eller presenterar handledaren lösningar? Hur tas "brister" och svåra områden upp? Ges studenten möjlighet att ta upp saker? Tar studenten upp önskemål gällande samtalet själv?	

Samtalets innehåll Vad avhandlas under samtalet (ämnesinnehåll, metodik/pedagogik, kontakt med elever/ledarskap, koppling till styrdokument, koppling till bedömningsdokument, koppling till vetenskaplig litteratur/EDU, ordningsfrågor, elever, t ex elever med särskilda behov)? I vilka proportioner (ungefärligen) tas olika innehåll upp?	
Ramar och förutsättningar Lyfts frågor kring ramar t ex hur den lokala kontexten påverkar? Finns det någon koppling till den specifika skolan, klassen etc.? Annat?	
Lärarstudentens reflektion över lektionen Vilken nivå på studentens reflektion uppnåddes 1.Handledare ger feedback, ansvaret för reflektion vilar huvudsakligen hos handledaren 2.Feedback leder till att lärarstudent tar initiativ till reflektion över lektionen och föreslår utvecklingsmöjligheter 3.Lärarstudenten inleder en dialog med handledaren och reflekterar även över progressionen mellan flera lektioner. Handledare och student arbetar som partners i samtalet. 4. Studenten uppvisar att en förmåga att självmant reflektera och förändra sin lärarpraktik.	